

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ ДЛЯ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

Христич І. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
старший науковий співробітник відділу кримінологічних досліджень
Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В. В. Сташиса
Національної академії правових наук України
м. Харків, Україна*

Як загальновідомо злочинність притаманна усім країнам світу, але головне, що відрізняє країни світу, то обсяг злочинності. Тривалий час наша країна відносилась і відноситься до держав з високим рівнем злочинності. Так на початок 2023 р. Україна посіла в рейтингу країн світу 57-е місце із 136 країн з показником 47,42 злочини на 100 тисяч жителів. Примітно, що на сходинку вище від України розташувалися США (47,81). [1]. На жаль, під час активних бойових дій, які проводить агресор на території України, злочинність має тенденцію до зростання.

Доведено, що злочинність не зникала, не зникає й не зникне як явище, що цілком зрозуміло, як і поява її нових форм. Це свідчить про те, що жоден з методів її запобігання не є єдиним і абсолютно дієвим. Правові заборони, впровадження жорстоких санкцій або гуманних заходів політичного, економічного, ідеологічного (іноді навіть релігійного) характеру, інші запобіжні заходи та цікаві ідеї мінімізації злочинності висловлюються вченими, політиками та громадськими діячами всього світу. Але той факт, що необхідно вести боротьбу зі злочинністю, є беззаперечним [2, с. 18].

Першочерговим завданням сучасної соціальної держави є піклування про її громадян. Тому у разі виникнення загрози для суспільства її головне завдання – забезпечити стан безпеки у ньому: охорону здоров'я, правопорядок, інформаційну безпеку і т.п. Тому одним із головних напрямків є запобігання злочинності, на що і було направлена зміна у законодавстві щодо відбування покарання особами, що вчинили кримінальні правопорушення.

5 лютого 2015 р. Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про пробацію». Згідно вказаного Закону, починаючи

з 27 серпня 2015 р. в Україні діє національна система пробації [3]. У Законі України «Про пробацію» визначено, що пробацією є система наглядових та соціально виховних заходів, які застосовують за рішенням суду та на підставі закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Пробацію можуть застосовувати виключно за рішенням суду [3].

Сьогодні пробація є невід'ємним елементом системи кримінальної юстиції багатьох країн та результатом демократичного розвитку суспільства, який доведено майже двохсотрічною історією розвитку пробації. Прийняття Закону України «Про пробацію» стало реальним кроком у сфері наближення юстиції України до міжнародних стандартів і впровадження у державі принципово нової системи заходів кримінально-правового характеру, притаманної демократичному суспільству. Закон України «Про пробацію» розроблявся з урахуванням світових стандартів розвитку альтернатив позбавленню волі, а також європейських стандартів пробації, закріплених у Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи № СМ/(2010)1 про Правила Ради Європи з пробації. Виходячи зі змісту завдань пробації, визначених Законом України «Про пробацію», на орган пробації покладаються принципово нові завдання, пов'язані з: підготовкою досудових доповідей щодо обвинувачених; проведенням соціально-виховної роботи із засудженими; реалізацією пробаційних програм стосовно осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням; здійсненням заходів з підготовки осіб, які відбувають покарання у вигляді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення. Реалізація майже кожної з перелічених новацій базується на аналізі та вмінні персоналу пробації робити висновки та розробляти ефективні заходи впливу на поведінку засудженого, спілкуватися з ним та мотивувати до змін, що передбачає знання не лише в області юриспруденції, але й у психології, соціальній роботі, педагогіці. Не виникає жодних дискусій з приводу того, що без розроблення національних інструментів пробації, підвищенні її ефективності та відповідної професійної підготовки персоналу, який займається пробацією, система пробації залишиться недієздатною. І в цьому випадку вона не зможе реально впливати на стан запобігання злочинності в Україні.

Створення системи пробації в Україні відбувалося з урахуванням вивчення позитивного досвіду пробації зарубіжних країн, а також із визначенням переліку функцій, які реально можуть здійснюватися службою пробації з урахуванням реалій соціально-економічних умов, які функціонували в Україні на час її створення. На жаль на сучасному

етапі ці умови не покращилися. Але внаслідок запровадження пробації в Україні одночасно було отримано новостворений соціальний інститут, який одночасно працює разом з кримінально-виконавчою системою, і багатофункціональну систему, яка реалізує як процес виконання кримінального покарання; так і процес виправлення та розвитку особистості засудженого; так і форму соціально-правового контролю та засіб попередження правопорушень під час відбування покарання і рецидиву злочинів після звільнення, а також ресоціалізації засуджених.

У національному законодавстві закріплено три види пробації: 1) досудова, 2) наглядова, 3) пенітенціарна. Суть пробації полягає у встановленні нагляду за засудженим з покладенням на нього певних зобов'язань й обмежень, без ізоляції його від суспільства (відвідувати центри пробації, періодично зустрічатися з наглядовим офіцером, брати участь у певних різновидах діяльності, дотримуватися законслухняної поведінки тощо). Цю функцію виконує служба пробації, головна мета діяльності якої полягає в захисті суспільства, попередженні повторних злочинів, сприянні реінтеграції правопорушника в суспільство. Кожен вид пробації виконує відповідне значення у справі протидії злочинності і підвищенні благополуччя населення.

Благополуччя людини в першу чергу пов'язане підвищенням сприятливих умов життєдіяльності людини. Вони (сприятливі умови) характеризуються: станом середовища, в якому проживає людина; відсутністю чи мінімізацією шкідливих чинників, що впливають на умови життя та здоров'я особи; стабільністю наявних умов проживання та захищеність від посягання на існуюче благополуччя; системна профілактика щодо підтримання якісної роботи життєво важливих функцій організму; можливість поновлення порушених функцій організмів людини [4, с. 95]. Зрозуміло, що ефективне застосування інституту пробації дасть змогу не тільки знизити рівень злочинності, але й підвищити рівень благополуччя населення України, що дуже важливе на сучасному етапі в нашій країні.

Усе це свідчить про те, що пенітенціарна пробація є своєрідними проявом гуманності та людяного ставлення до засудженого, оскільки завдяки їй збільшується шанс успішного виправлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, дозволяє зберегти важливі та необхідні соціальні зв'язки цій особі, створити чи зберегти родину, отримати роботу після відбуття покарання та дозволяє уникнути шансу знову опинитися в місцях позбавлення волі внаслідок безвихідної ситуації та неможливістю власноруч вирішити усі свої проблеми після звільнення з місць позбавлення волі.

Міжнародний досвід свідчить, що розвиток системи пробації – складний та і не досить швидкий процес. Але необхідно при цьому розуміти, що головне в цьому процесі не кара особи, що вчинила кримінальне правопорушення, а реінтеграція засудженої особи у суспільство. Інакше кажучи пробація, в першу чергу направлена на запобігання злочинності і відповідно зменшення рівня злочинності в країні.

Повністю підтримуємо висновок, що необхідним є поступове нарощування розумної альтернативи установам виконання покарань у вигляді позбавлення волі, а саме зміцнення органів пробації [4, с. 15], як одного з найбільш ефективніших заходів щодо запобігання злочинності в Україні.

Література:

1. Названо країни світу з найвищим рівнем злочинності: на якому місці Україна. URL: <https://www.unian.ua/tourism/news/krajini-svitu-z-nayvishchim-rivnem-zlochinnosti-u-2023-roci-na-yakomu-misci-ukrajina-12107013.html>.
2. Денисова Т. Правовий нігілізм і його вплив на злочинність в Україні *Новітні кримінально-правові дослідження* – 2020 : Альманах наукових праць за ред. професора О.В. Козаченка, О.М. Мусиченко. Миколаїв : Миколаївський інститут права Національного університету «Одеська юридична академія», 2020. 248 с.
3. Про пробацію : Закон України від 05 лют. 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>
4. Яковець І.С. До питання визначення поняття «епідемічна безпека» *Правові питання епідемічної безпеки під час воєнного стану* : матеріали Міжнар. круглого столу. (16 черв. 2022 р.) електрон. наук. вид. / [уклад.: Т. О. Михайліченко, П. П. Ногоа] ; НАПрН України ; НДІ вивч. проблем злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України ; НДІ інтелект. власності НАПрН України [та ін.]. Харків : Право, 2022. 158 с.
5. Денисова Т.А. Пошук відповідей на амбітні програми реформування кримінально-виконавчої системи України: від законодавства до кадрового забезпечення. *Вісник пенітенціарної асоціації України*. 2020. № 1(11). С. 8–19.